УДК 821.124'02-1:81'38:82.091
DOI https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-218-22

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ОБРАЗИ У «ГЕОРГІКАХ» ВЕРГІЛІЯ: ЛІНГВОПОЕТИЧНИЙ ТА ЕКОКРИТИЧНИЙ ВИМІРИ

AGRICULTURAL IMAGERY IN VIRGIL'S GEORGICS: LINGUOPOETIC AND ECOCRITICAL DIMENSIONS

Савула А. М.,
orcid.org/0000-0002-8583-4818
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри класичної філології
Львівського національного університету імені Івана Франка

Пилипів О. Г.,
orcid.org/0000-0001-9651-7343
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри класичної філології
Львівського національного університету імені Івана Франка

Карбовнік І. В.,
orcid.org/0000-0002-6231-3075
старший викладач кафедри філології імені Якима Яреми
Львівського національного університету ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Ґжицького

У статті здійснено комплексний лінгвопоетичний та екокритичний аналіз поетики праці в поемі Вергілія «Георгіки». Обґрунтовано, що аграрний дискурс пам'ятки постає не лише практичним порадником із землеробства, а й філософсько-етичним маніфестом гармонізації взаємин людини з довкіллям. Проаналізовано специфіку функціонування аграрної лексики та метафоричного комплексу, що розкривають глибинний зв'язок між працею та природним середовищем. На основі детального філологічного аналізу латинського оригіналу доведено, що категорія праці (labor improbus) у Вергілія набуває онтологічного та соціокультурного значення, виступаючи важливим інструментом подолання мілітарної травми та шляхом до морального й духовного відродження римського суспільства. Уточнено специфіку функціонування чотирибічної образної системи поеми: плуга (aratrum) як символу етично виправданої перетворювальної діяльності; дерева (arbor) як просторового й естетичного медіатора між землею й космосом; тваринного світу (pecus) як повноправного суб'єкта аграрного процесу; бджолиного рою (apes) як метафори ідеального соціуму, солідарності та незнищенності життєвого духу. Особливу увагу приділено звукописовій системі віршів тексту (зокрема, алітераційним та асонансним комбінаціям) та атрибутивному ряду епітетів, які вербалізують чуттєве сприйняття природи й підсилюють загальну екопоетичну виразність твору. Висвітлено роль поетичної ритмомелодики у формуванні цілісного екокритичного наративу пам'ятки. Залучено здобутки української рецептивної традиції, зокрема перекладознавчий і коментаторський доробок А. Содомори. Доведено високу актуальність вергіліївського екоцентризму в контексті сучасних екологічних, безпекових та екзистенційних викликів.

Ключові слова: Вергілій, «Георгіки», екокритика, labor improbus, аграрний дискурс, лінгвопоетика, А. Содомора.

The article delivers a comprehensive linguopoetic and ecocritical analysis of the poetics of labor in Virgil's Georgics. It is substantiated that the agrarian discourse of the monument serves not merely as a practical farming guide, but as

© Савула А. М., Пилипів О. Г., Карбовнік І. В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

a profound philosophical and ethical manifesto for harmonizing human-environmental relations. The study examines the specific functioning of agrarian vocabulary and the metaphorical complex that reveal the deep-seated connection between human labor and the natural environment. Based on a detailed philological analysis of the Latin original, it is demonstrated that the category of labor (labor improbus) in Virgil acquires ontological and sociocultural significance, functioning as a vital instrument for overcoming military trauma and as a pathway to the moral and spiritual regeneration of Roman society. The article clarifies the functional specifics of the poem's fourfold symbolic system: the plough (aratrum) as a symbol of ethically justified transformative activity; the tree (arbor) as a spatial and aesthetic mediator between earth and cosmos; the animal kingdom (pecus) as a full-fledged agent of the agricultural process; and the swarm of bees (apes) as a metaphor for an ideal polity, solidarity, and the imperishability of the vital spirit. Special attention is paid to the text's soundscape (specifically, alliterative and assonant combinations) and the attributive range of epithets that verbalize the sensory perception of nature and enhance the overall ecopoetic expressiveness of the work. The role of poetic rhythm and melody in shaping the monument's cohesive ecocritical narrative is highlighted. Furthermore, the findings incorporate the achievements of the Ukrainian receptive tradition, notably the translation and commentary heritage of A. Sodomora. Ultimately, the high relevance of Virgilian ecocentrism is proven within the context of contemporary ecological, security, and existential challenges.

Key words: Virgil, Georgics, ecocriticism, labor improbus, agrarian discourse, linguopoetics, A. Sodomora.

Постановка проблеми. На межі XX–XXI століть у межах провідних європейських та американських лінгвофілологічних шкіл суттєво актуалізувався інтерес до ідіостилю Вергілія. Сучасні дослідники інтерпретують його спадщину не лише як класичний канон, а й як унікальний об'єкт для багатовимірного стилістичного та екокритичного аналізу. Досліджуючи категорію інтенсивності в латинській мові на матеріалі поезії Горація, Вергілія та Овідія, у попередніх працях ми вже розглядали експресивну поетику античного епосу [1]. Водночас витоки вітчизняного рецептивного осмислення «Георгік» як екокритичного тексту сягають ґрунтовного науково-перекладацького доробку А. О. Содомори [2]. Аналізуючи Вергілієві «Буколіки» та «Георгіки», дослідник ще на початку 2010-х років – без прямого залучення інституціоналізованого західного термінологічного апарату – фактично атрибутував Вергілія як поета з глибинним екологічним мисленням. Спираючись на біографічні джерела, що висвітлюють глибоку відданість поета сільському способу життя та його ідейну прихильність до ідеалів імперії Авґуста, А. О. Содомора переконливо довів, що саме в «Георгіках» найвиразніше втілено любов до землі. Дидактичним завданням Вергілія було не стільки систематизувати агрономічні приписи, скільки розкрити моральну цінність хліборобської праці, прославивши сільськогосподарську діяльність як фундаментальну форму людського буття та віднайдення екзистенційного сенсу.

Актуальність теми зумовлена стрімким розвитком екокритичного напряму в сучасному антикознавстві (Green Studies), що спонукає до переосмислення класичних текстів. У контексті глобальних екологічних викликів XXI століття, урбанізації та деструкції традиційного аграрного устрою, коли технологічний прогрес поступово витісняє живий зв'язок людини із землею, поетика праці у «Георгіках» постає як фундаментальна філософська рефлексія.

Особливої аксіологічної ваги коментарі А. О. Содомори щодо «Георгік» набувають в сучасній Україні в умовах повномасштабної російської агресії. Громадянські війни в Стародавньому Римі визрівали довкола гострих земельних суперечок, а кожен етап конфлікту завершувався болісним перерозподілом італійських орних земель на користь ветеранів – зокрема й конфіскацією мантуанських володінь Вергілія Октавіаном. Політична стабільність держави залежала від того, чи зможуть колишні воїни адаптуватися до мирної праці на землі. Ця проблема виходила за межі суто економічної площини, сягаючи морально-політичного виміру: праця хлібороба мала відродити громадянську мораль та етичні орієнтири давніх орачів і воїнів [2, с. 10, с. 23–38]. У такому контексті «Георгіки» постають як актуальний текст про подолання мілітарної травми та відновлення соціуму через екологічно відповідальну працю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний дискурс класичної філології кінця XX – початку XXI сторіччя, представлений потужними національними школами Європи та

США (зокрема вітчизняною, італійською й англо-американською), демонструє помітне розширення методологічних ракурсів вивчення Вергілієвого тексту. Поетична майстерність та стилістична архітектоніка його творів сьогодні аналізуються на перетині традиційної філологічної герменевтики, когнітивної лінгвістики та новітніх літературознавчих підходів.

Вагомим імпульсом за останні два десятиліття у екокритиці та аграрній тематиці стають дослідження американської вченої Лори Сейр. Вона стверджує, що «*проживання на землі* – це давня тема, яка втілена в віршах «Георгік»». Дослідниця визначає взаємопов'язаний світ поеми таким чином: матеріальні умови сільського господарства – погоду, ґрунт, рослини, тварин, інструменти – це все засоби поєднання минулого й теперішнього, далеких земель і близького оточення, процесів життєдіяльності землі та зірок, що панують на небесах [3]. Інший американський дослідник Бенджамін Р. Коен – відомий професор екологічних студій, його наукові інтереси є на стику історії науки та технологій, екологічної гуманітаристики, філософії сільського господарства та харчових систем. Його думки дуже схожі на позицію А. О. Содомори. Дослідник зазначає, що ««Георгіки» Вергілія написані наприкінці римських громадянських воєн, що прославляють життя та труди фермера, є гарним прикладом того, як проживання на землі пов'язує хлібороба з ширшими суспільними процесами. Ця поема також може запропонувати важливу екологічну етику, що ґрунтується на досвіді та сільськогосподарській діяльності, яка здатна протистояти сучасним загрозам виснажливого землекористування та небезпечним агроекологічним практикам, таким як використання генетично модифікованих культур. Вона здатна генерувати різні види екологічних знань, що виробляються практикою суб'єктів сільського господарства, а також нову аграрну політику, яка не просто займається матеріальним виробництвом із землі, а еволюціонує з взаємодії між людьми та землею»» [4].

Яскравим свідченням зацікавлення до «Георгік» є масштабне колективне дослідження «The Cambridge Companion to Virgil» під редакцією Ф. Мак Горана та Ч. Мартіндейла, яке консолідувало напрацювання провідних представників британської, ірландської та американської шкіл класичної філології навколо багатовекторного переосмислення Вергілієвого тексту. Вільям В. Бетстоун досліджує Вергілія крізь філософію та етику праці.: «Праця (*labor*) у Вергілія – це не просто фізична дія, а фундаментальний спосіб існування, де знаряддя (наприклад, плуг) стають точками перетину матеріального світу та людського духу» [5, с. 125–130]. Сюзанна Браунд розглядає екоцентризм та «космічну симпатію»: «Взаємозв'язок людини і природи ґрунтується на релігійно-філософській ідеї єдності космосу. Бджолина спільнота у 4-й книзі виступає як екоцентрична модель, що застерігає людину від надмірного втручання» [5, с. 204–208]. Джеймс О'Хара заглиблюється в лінгвопоетику та стилістику: «Використання Вергілієм епітетів, наприклад, *laetas* – радісні поля, –демонструє лінгвістичне стирання межі між суб'єктивним сприйняттям людини та об'єктивним станом природи» [5, с. 78–82]. Л. Б. Т. Хоутон вивчає візуалізацію аграрних образів: «Образ орача та виноградаря у рецепції Вергілія закріплює ідею переходу людства до цивілізації саме через екологічно відповідальну працю на землі» [5, с. 386–389].

Наступною фундаментальною колективною працею присвяченою саме «Георгікам» є книга «Reflections and New Perspectives on Virgil's Georgics». Автори розділів також детально аналізують, як у «Георгіках» відображено травматичний досвід громадянських воєн у Римі, руйнацію італійських земель та намагання відновити знищений світ. Ніколас Фрір розглядає, як Вергілій використовує технічні описи сільського господарства не лише для навчання, а для створення емоційної напруги: наприклад, як боротьба з бур'янами постає метафорою етичної стійкості людини [6, с. 21–25]. Френсіс Мек Горан аналізує лінгвопоетику: метафори та технічну лексику. У розділі досліджується, як Вергілій запозичує «низьку» аграрну лексику і через поетичні фігури (метафори, метонімії) підносить її до рівня високого епосу. Особлива увага приділяється образу «землі, що відчуває», де аграрні процеси описуються через емоційні стани (радість, гнів, виснаження) [6, с. 73–78]. Крістофер Шліпаке висвітлює екокритику

у «Георгіках» як екологічний маніфест: Автор аналізує текст через призму «Green Studies». Він стверджує, що сільськогосподарські образи Вергілія демонструють «крихкість екосистеми» та необхідність обережного, ненасильницького втручання людини. Образ плуга тут трактується як межа між цивілізацією та дикою природою [6, с. 187–192]. Елені Філіппакі аналізує рослинний світ та аграрну релігійність, а саме образи дерев та винограду. Вона доводить, що для Вергілія рослина – це не просто ресурс, а жива істота, що має свою «волю». Лінгвопоетично це підкреслюється використанням дієслів дії щодо рослин (вони «навчаються», «страждають», «дякують») [6, с. 112–117]. Джакомо Заватта аналізує тварин як дзеркало людського суспільства, а саме образи худоби та бджіл. Сільськогосподарська праця з догляду за тваринами розглядається як модель соціального управління. Хвороби тварин у Вергілія – це екокритичне застереження про те, що порушення природного балансу веде до загибелі всього суспільства [6, с. 145–150].

Завершує список Джамбаттіста Скафольйо – відомий італійський філолог-класик, який активно досліджує творчість Вергілія. У цьому дослідженні послуговуємось двома найактуальнішими його статтями [7; 8]: вчений допомагає зрозуміти, що Вергілій використовує аграрну тематику для глибших завдань: Вергілій обирає «низькі» образи сільського побуту і надає їм глибини та експресивної сили, поєднуючи їх із міфологією та філософією. Наприклад, опис хвороби бджіл або плуга перетворюється на метафору стану людського суспільства. У центрі «Георгік» стоїть взаємодія людини з землею, яка, за Скафольйо, у Вергілія є значно складнішою, ніж просте наслідування грецьких зразків. Образи сільської праці – це не просто опис техніки, а свідоме конструювання ідеалу «працюючої людини» в опозиції до міського хаосу [7, с. 54–56].

Серед загальних теоретичних екокритичних праць мусимо згадати дві монографії: першу, під керівництвом Шеріла Глотфелті, другу Лоуренс Б'юелл, які згадують та простежують, як уся західна традиція «зелених студій» та екологічної уяви історично виростає з античної пасторальної та георгічної поезії, де вперше було зафіксовано складні відносини між людиною, її локальним простором та природою [9; 10].

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного лінгвопоетичного та екокритичного аналізу поетики праці в усіх чотирьох книгах «Георгік» Вергілія для експлікації філософсько-етичного потенціалу аграрного дискурсу поеми та його актуалізації у вимірі сучасного соціокультурного й мілітарного контекстів. Поставлена мета передбачає розкриття синтезу філософсько-гуманістичної думки та поетичних образів-символів (плуг, дерево, тварина, бджола), а також з'ясування образотворчої ролі звукопису (алітерацій та асонансів) у формуванні екоцентричного світогляду поета.

Виклад основного матеріалу. Сучасний гуманітарний дискурс дедалі частіше звертається до екокритичного інструментарію як продуктивного методу інтерпретації класичного та сучасного письменства. Як стверджують дослідниці Л. Горболіс та О. Жихарєва, «мультидисциплінарні знання про природу і людину, що їх ефективно застосовує екокритика, употужнюють актуальний міждисциплінарний вектор сучасного літературознавства. Літературознавство переважно спрямоване на екокритичний аналіз різножанрових художніх творів, а культурологія розглядає екопоетику з позицій взаємодії культури і природи з метою формування екологічної свідомості людства, лінгвопоетика передбачає, зокрема, встановлення екоконцептів та екомотивів, характерних для різних лінгвокультур» [11, с. 11; 12]. У цьому контексті залучення античної спадщини дозволяє простежити генезу екоцентричного мислення в європейській традиції, де екоцентричність світогляду автора на літературному рівні виявляється у низці мотивів та образів, що відображають інтенції гармонізувати взаємодію людини й довкілля [13, с. 124]. Репрезентативним майданчиком для апробації такого підходу є поема Вергілія «Георгіки», яка постає не просто як практичний порадник із сільського господарства, а як глибокий екопоетичний маніфест.

«Георгіки» сповнені живописної образності і різноманітних відтінків настрою, у які автор вкладає процес сільськогосподарської діяльності: особливо цікаво зображено тварин і олюднено їхню психіку. Детальні картини сільського життя і праці становлять чіткий план чотирьох книг: про хліборобство (I), про садівництво і виноградарство (II), про тваринництво (III) та про бджільництво (IV): *Quid faciat laetas segetes, quo sidere terram / vertere, Maecenas, ulmisque adiungere vitis / conveniat, quae cura boum, qui cultus habendo / sit pecori, apibus quanta experientia parvis, hinc canere incipiam* [14, I, 1–5; 15, I, 1–5]. *Що робить врожайними посіви, під яким сузір'ям землю / орати, Меценате, і до в'язів приєднувати лози / належить, який догляд для биків (волів), яке плекання для утримання / який великий досвід притаманний маленьким бджолам, / звідси співати я почну»*[1].

Вергілій усвідомлював, що людина – це зовсім не центр Всесвіту й не предмет постійної опіки богів. Тогочасні римські реалії свідчили: вона жила аж надто нерозумно та зазнавала надмірних страждань. Людина – лише частина великого природного світу, причому далеко не головна; у світовому кругообігу вона підкоряється загальним законам, і що вона покірніша, то краще для неї самої. Це провідна ідея всієї античності. На запитання людини: «У чому щастя?», філософ відповідав: «У тому, щоб жити в гармонії з природою». Вергілій мислитель умів абстрагуватися й уявляв будову світу як небесну геометрію та причинно-наслідкову метафізику; поет мислив конкретно – бачив її як горбисті рівнини Італії, де пасуться отари, а хлібороб повільно йде за плугом. Він належав до покоління, яке виснажили громадянські війни і яке тепер прагнуло побачити чи хоча б вселити собі надію на проблиск порятунку. Його поема – не про неминучість смерті, а про неминучість відродження по той бік загибелі. У реальність такого відродження Вергілія переконують не філософські умогляди, а сама повсякденність, про яку він пише: адже кожне зерно сівача спершу вмирає в борозні, аби згодом зародитися новим колосом: «Повертається до хліборобів праця, проведена по колу, і у свої ж власні сліди повертається рік (II, 401–402)».

Вергілій – поет, тісно пов'язаний з землею. Земля є основним об’єктом сільської праці – її орють плугом, на ній саджають дерева, зернові культури, на ній випасається худоба, з рослин, які ростуть на ній, бджоли збирають потрібний їм нектар; це якщо глянути лише з дидактичної точки зору. А якщо вникнути у філософський світогляд автора, то побачимо, що ці чотири образи-символи поеми: **плуг, дерево, робоча тварина, бджола** – поєднані з «надобразом» землею: земля виступає істинним знанням, суттю, до якої треба дійти і якої варто дотримуватись, а наші чотири образи є ключами (тобто підходами до знань, концепціями), які тепер не лише виступають як інструмент для орання, як пожива, як робоча сила, як тягач плуга, як виробник меду, а як філософські символи: символ праці, – тобто символ правильного підходу до істини (плуг); символом єднання духовного (Всесвіту) з матеріальним (з Землею) з допомогою дерев; образ правильного розвитку у роді, правильної еволюції протягом життя (з допомогою опису догляду за тваринами, опису схожості в деяких якостях із людиною ця ідея стосується насамперед людства); образ якісного соціально-економічного ладу та роздуми над високими матеріями (про те, що смерті не існує) зображені з допомогою бджіл. Отже, розглянемо чотири основні образи-символи.

Плуг (aratrum) – символ праці, передусім праці на ріллі. Vomis, vomer (*attritus vomer* [14, V. Georg. I, 46] – *стертий леміш*) – леміш може вживатися у значенні плуга. Хлібороб, ведучи плуг, налягає на чепіги, а взявшись, не випускає з рук, поки не доведе до кінця останньої борозни. За нашими прикметниками наполегливий, завзятий – образ нагнутого над плугом рільника; *incumbere aratris* [14, V. Georg. I, 213] – *налягати на плуг*, загалом працювати на землі. Епітети до плуга такі: curvum (*et filicem curvis invisam pascit aratris* [14, V. Georg. II, 189] – і живить папороть, ненависну вигнутим плугам), incurvum (*incurvo aratro* [14, V. Georg. I,

[1] Тут і далі переклад латинських віршів подаємо власний.

494] – *кривим плугом*»; *incurvo aratro* [14, V. Georg. II 513] – *кривим плугом*), inflexum, aduncum (*et facilem pecori et patientem vomeris unci* [14, V. Georg. II, 223] – *і прихильну для худоби, і терплячу до загнутого лемеша*) – кривий, зігнутий; durum (*durum procudit arator/vomeris obtunsi dentem* [14, V. Georg. I, 261–262] – *орач виковує твердий зубець затупленого лемеша*), validum, grave (*vomis et inflexi primum grave robur aratri…* [14, V. Georg. I, 162] – *леміш і важка сила вигнутого плуга насамперед*) – міцний, твердий. Метафорично плуга зображають, як образ сили – aratri robur, pondus; а також синонімом є aratri vulnera – рани плуга. Dens aratri (метафора) – це леміш [16, с. 88].

Плуг є своєрідним ключем до землі, з допомогою якого рільник пізнає її, байдуже, чи щасливий, чи трохи сердитий – не те головне, чи він усвідомлює своє істинне щастя, а те, що він має свій клаптик землі, постійно трудиться, отримує за це конкретний результат і десь інтуїтивно, підсвідомо розуміє своє щастя. Можливо, в цьому й криється велике значення – десь не до кінця усвідомлювати, що ти на правильному шляху: *Vere novo gelidus canis cum montibus umor / liquitur et zephyro putris se glaeba resolvit, / **depresso** incipiat iam tum mihi taurus **aratro** / ingemere et **s**u**l**c*o attritus **spl**ende**sc**ere vomer. / Illa seges demum votis respondet avari / **agricolae**, bis quae solem, bis frigora sensit; /illius immensae **r**upe**r**unt ho**rr**ea messes.* [14, V. Georg. I, 43–49] *Навесні, коли вологий холод сходить із засніжених гір / і вогкий ґрунт розпушується під західним вітром (зефіром), / вже тоді нехай мій віл почне стогнати під важким плугом, / і леміш, стертий об борозну, почне блищати. / Лише та нива відповідає сподіванням скупого / землероба, яка двічі відчула сонце і двічі – холод; / її безмірні врожаї розривають засіки.* Читач відчуває ту ніжність та тепло зефіру, а наголошений іменник glaeba виразно постає перед очима; до того ж прикметник putris з українським пухкий; depresso aratro стоїть в особливій полярній позиції, яку ще й прикрашає алітерація pr, tr; разом вони утворюють потужний образ відчуття руки рільника на чепігах. S, lc, spl, sc (*укр*. блиск) – геніальна алітерація, де блистить і леміш, і скиба немовби йому відблискує. Agricolae – об'єкт звернення стоїть під особливим акцентом на початку вірша. Алітерація звука r створює образ тієї навали зерна. Тут Вергілій наголошує на чотириразовому оранні на рік: двічі восени та по разу влітку і навесні, хоча римляни переважно орали тричі на рік – тільки тоді *земля відповість – seges respondet*; мовиться про філософські погляди автора про живу природу, зокрема землю. Avarus – скупий, ненаситний Вергілій вжив у позитивному значенні, як заповзятий.

Дерево (arbor) – у центрі другої книги. Синонімами дерева є іменники arbustum, virgultum (*silvestria virgulta* [14, V. Georg. II, 2–3] – *лісові кущі*), frutex – кущі, зарослі та silva – ліс. Частини дерева: radix – корінь, stirps – гілка, корінь, стовбур, truncus – стовбур (*truncos valentis* [14, V. Georg. II, 426] – *здорові стовбури*), frons, folia – листя (*foliis tenuia* [14, V. Georg. II, 121] – *з тонких листків*), vertex – крона, pomum – плід. Епітетами до дерева є ardua (*ardua palma* [14, V. Georg. II, 67] – *висока пальма*), alta (*altae castaneae* [14, V. Georg. II, 14–15] – *високі каштани*), celsa, procera – високе; virens, viridis – зелене, frondens – листяне (*semper frondentis acanthi* [14, V. Georg. II, 119] – *з вічнозеленого аканта*), comans – поет. листяне, umbrosa (*Herculeaeque arbos umbrosa coronae* [14, V. Georg. II, 66] – *тінисте дерево з вінком Геракла* (тополя)), ораса – тінисте, patula – розлоге; fertilis (*fertilis arbos* [14, V. Georg. IV, 142] – *плодюче дерево*), fecunda – плодюче. Метафорично вживається у значенні: *frondentia hospitia* – турбота дерева, *arboreum gens* – деревний рід (*tenero de corpore matrum* [14, V. Georg. II, 23] – *з ніжного тіла матері*). Зауважмо, що всі дерева в латинській мові жіночого роду, чим підкреслюється образ матері [16, с. 88].

З турботою та радістю Вергілій описує, як виростає дерево, як дозріває «щасливий» виноград; алітерація звуків *c, r, t* (cura, cultus) створює чіткий образ догляду, обробітку: ***C**u**r**a sit a**c** pa**t**ri*os *c*ul*t*usque hab*i**t**usque lo**c**o**r**um, / et quid quaeque ferat regio et quid quaeque recuset. / Hic segetes, illic veniunt felicius uvae, arborei fetus alibi atque iniussa virescunt / gramina* [14, V. Georg. I, 52–56]. *Хай буде турбота (дослідити) і предківські способи обробки, і властивості місць, /*

і що кожен край приносить, а що кожен відкидає. / Тут збіжжя, там щасливіше росте виноград, / в іншому ж місці – плоди дерев і без наказу зазеленіють / трави.

Образ **робочої тварини**, насамперед образ бика – у центрі третьої книги. Ті, що тягнуть плуг, і ті – білосніжні, добірні, що йдуть на величну жертву богам. Бик (bos, taurus, iuvencus) – і міцний – fortis (*fortes tauri* [14, V. Georg. I, 65] – *дужі воли*), validus (validis iuvencis [14, V. Georg. II, 237] – *дужі бики*), durus, robustus, і терплячий – patiens, і грізний – torvus, minax, ferox, і слухняний – placidus, і повільний – tardus (*tardis iuvencis* [14, V. Georg. II, 206] – *повільні воли*), lentus, piger [16, с. 143]. Тут і коні (equi, caballi) – робочі та бойові, рисаки на змаганнях і ті, що ними в'їжджали у Рим тріумфатори. В цій книзі автор найбільше акцентує на турботі про здорове потомство: *atque aliam ex alia generando suffice prolem – і шляхом розмноження поповнюй потомство, вирощуючи наступне замість попереднього* [14, V. Georg. III, 65].

Tantus amor florum… – пише Вергілій, – *така любов до квітів...* – і з таким же подивом закінчує гекзаметр: *... і слава вироблення меду! ...et generandi gloria mellis* [14, V. Georg. IV, 205]. Об'єкт цього здивування – **бджола**. Бджоли – подив у прямому значенні слова – «видовище» (spectacula). Бджола – відвічний символ клопіткої, безнастанної, дисциплінованої, фанатично відданої праці. Вона – в центрі четвертої книги. Образ бджоли передано багатьма важливими епітетами: florilega – та, що збирає мед, mellifera – медоносна, melliflua – та, що виробляє мед, vigil – активна, sedula – працьовита, sollicita – зациклена, studiosa – старанна, ingeniosa – здібна, parca – ощадлива (*apibus parcis* [14, V. Georg. I, 4] – *ощадливим бджолам*). Бджоли – величні створіння – творці меду: gens opifex mellis; mellis, nectaris artifices. Вони – *ingentis animos angusto in pectore versant* [14, V. Georg. IV, 83] *велику відвагу носять вони у своїх вузьких грудях* (прекрасний контраст). Бджолиний рій – examem, agmen; метафорично – nubes [16, с. 81].

Висновки. У дидактичному епосі «Георгіки» Вергілій здійснює глибоку концептуальну трансформацію античного екопоетичного дискурсу, конструюючи нову етико-філософську парадигму взаємодії людини та довкілля. Інтегруючи медитативно-споглядальний модус пасторальної традиції у прагматичний, матеріально насичений простір аграрного епосу, поет підносить буденний досвід землероба – боротьбу з негодою, добір ґрунтів, догляд за худобою та інструментарій (arma agrestia) – до рівня високої філософської рефлексії. Натурфілософія Вергілія ґрунтується на концепті labor improbus як неперервного, етично виправданого діалогу з природою, де людина змушена адаптувати власну діяльність до іманентних законів ландшафту (habitus locorum, quid quaeque recuset).

Композиційно-семантична архітектоніка «Георгіків» вибудувана на системі глибоких структурно-тематичних антитез, що віддзеркалюють динаміку космічного та соціального буття. Дихотомія жорсткої, драматичної боротьби з матеріалом у першій книзі (що закономірно фінішує катастрофічною візією громадянських міжусобиць) урівноважується у другій книзі солярною, життєствердною естетикою італійського ландшафту та оспівуванням гармонійного vita rustica. Трагічний фінал третьої книги – епізод епізоотії (чуми), що показує вразливість біологічного світу, – отримує своє есхатологічне та соціальне долання у четвертій книзі, де впорядкована спільнота бджіл постає як вищий екосоціальний аналог ідеального державного устрою, рухомий незацікавленою любов'ю до краси й праці (tantus amor florum et generandi gloria mellis).

Специфіка поетики дидактичного епосу зумовлена високою конвергенцією лінгвостилістичних та фонопоетичних засобів. Систематичне використання асонансів та алітерацій виконує не лише декоративну, а й онтологічно-образотворчу функцію: звукова тканина гекзаметра синестетично відтворює фізичну присутність у матеріальному світі твору (тупіт копит, брязкіт металу, шум вітру, дзижчання). Тілесність та органіка природи реконструюються через багату вибірковість лексичного репертуару – від уникнення низьких прозаїзмів до високої поетичної замінності та персоніфікації (зокрема у висвітленні фауни як повноправного суб'єкта праці/labor).

Синтезуючи утилітарні приписи агрономічної практики з глибинною гуманістичною філософією, Вергілій створює унікальний тип екологічного епосу. У ньому людська праця постає не як варварське підкорення чи інструментальна експлуатація довкілля, а як онтологічне покликання, де слово, пісня та аграрний ритуал відновлюють утрачену гармонію між соціумом, космосом і природою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Савула А. М. Інтенсивність атрибутивної ознаки в латинській мові (на матеріалі поезії Августа) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14. Київ, 2019. 200 с.

2. Вергілій. Буколіки. Георгіки. Малі поеми / пер. з латин. А. Содомори. Львів : Літопис, 2011. 403 с.

3. Sayre L. Apocalyptic? No, Georgic! Literary Agroecology from Virgil to Silent Spring. Toward a Literary Ecology: Places and Spaces in American Literature / ed. by K. E. Waldron, R. Friedman. Lanham : Scarecrow Press, 2010. P. 103–120.

4. Cohen B. R. The Once and Future Georgic: Agricultural Practice, Environmental Knowledge, and the Place for an Ethic of Experience. *Agriculture and Human Values.* 2009. Vol. 26, no. 3. P. 153–165. DOI: https://doi.org/10.1007/s10460-008-9172-2

5. The Cambridge Companion to Virgil / ed. by F. Mac Góráin, C. Martindale. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 480 p. DOI: https://doi.org/10.1017/CCOL0521498856

6. Reflections and New Perspectives on Virgil's Georgics / ed. by B. Xinyue, N. Freer. London ; New York : Bloomsbury Academic, 2019. 288 p. DOI: https://doi.org/10.5040/9781350070547

7. Scafoglio G. The Pastoral from Theocritus to Virgil: Constructing and Deconstructing a Literary Genre. *Philologia Antiqua. 2*017. Vol. 10. P. 31–58. DOI: https://doi.org/10.19272/201704601003

8. Scafoglio G. Realism and Idealization in the Representation of Peasants in Virgil's Georgics. *Res Historica.* 2025. No. 60. P. 41–60. DOI: https://doi.org/10.17951/rh.2025.60.41-60

9. The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology / ed. by C. Glotfelty, H. Fromm. Athens ; London : University of Georgia Press, 1996. 415 p. DOI: https://doi.org/10.1353/book.114138

10. Buell L. The Future of Environmental Criticism: Environmental Crisis and Literary Imagination. Malden ; Oxford ; Victoria : Blackwell Publishing, 2005. 195 p.

11. Горболіс Л. М. Екокритика: методологічна інтеграція, взаємодія, інтерпретація : монографія. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2024. 209 с.

12. Жихарєва О. Екопоетика: аспекти дослідження. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство).* 2015. Вип. 21. С. 151–156.

13. Вертипорох О. Екокритика як модель інтерпретації сучасного художнього тексту (на матеріалі романістики Євгена Пашковського). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогобиц. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка. 2021. Вип. 36, т. 1. С. 122–126.https://doi.org/10.24919/2308-4863/36-1-18

14. Vergilius Maro P. Bucolica et Georgica / ed. S. Ottaviano, G. B. Conte. Berlin ; Boston : Walter de Gruyter, 2013. 220 p. (Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana). DOI: https://doi.org/10.1515/9783110331004

15. Vergil. Bucolica, Georgica / Hirtengedichte, Landwirtschaft : lateinisch-deutsch / hrsg. und übers. von N. Holzberg. Berlin ; Boston : De Gruyter, 2016. 371 p. (Sammlung Tusculum). DOI: https://doi.org/10.1515/9783110515664

16. Quicherat L. Thesaurus poeticus linguae Latinae. Paris : Hachette, 1899. 1251 p.

Дата першого надходження статті до видання: 24.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 06.11.2026